
Temos

*UGDYMO VEIKSMINGUMO STEBĖSENA, ATSIŽVELGIANT Į
UGDYMO TIKSLUS.*

*INFORMACIJOS APIE MOKINIO, TURINČIO SPECIALIŲJŲ
UGDYMOSI POREIKIŲ, ELGESĮ KAUPIMAS IR VERTINIMAS.*

Ugdymo tikslas, galutinis siekiamasis rezultatas, atspindintis kultūrinių poreikių ir idealų įgyvendinimo siekiamą formuojant asmenybę. Ugdymo tikslas yra pedagogikos svarbiausia metodologinė problema. Ugdymo tikslas ugdytojui nurodo ugdymo kryptis, ugdymo turinį, metodus ir formas, ugdytiniui padeda geriausiai realizuoti įgimtus gebėjimus. Tiesioginiu ugdymo tikslu laikoma prigimtinių individo galių plėtotė, netiesioginiu – vertybių perteikimas. Siekiama išugdyti ugdytinio vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankišku, atsakingu, patriotiškai nusiteikusiu žmogumi, išlavinti gyvenimui svarbius komunikacinius gebėjimus, padėti perimti žinių visuomenei būdingą informatinę kultūrą, informatinį raštingumą, kompetencijų (tam tikros srities žinių, gebėjimų ir nuostatų visuma, įrodytas gebėjimas atlikti užduotis, veiksmus pagal sutartus reikalavimus) ir gebėjimus savarankiškai kurti savo gyvenimą, sudaryti sąlygas nuolat tenkinti pažinimo poreikius ir tobulėti mokantis visą gyvenimą, perteikti asmeniui tautinės ir etninės kultūros pagrindus, pasaulio humanistinės kultūros tradicijas ir vertybes. Ugdymo tikslas siejasi su ugdymo uždaviniais (visuma sąlygų, kurias atitinka ugdymo tikslas). Ugdymo tikslo pasirinkimas atspindi individo, šeimos, tautos, bendruomenės, visuomenės, valstybės poreikius, interesus ir pažiūras.

Ugdymo veiksmingumo stebėseną mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), remiasi individualizuotais ugdymo tikslais, o pažangos vertinimas ir informacijos analizė leidžia koreguoti ugdymo procesą, užtikrinant jo kokybę ir atitiktį mokinio poreikiams.

Individualizuoti ugdymo tikslai – tai *konkrečiai mokiniui pritaikyti mokymosi siekiniai*, atitinkantys jo gebėjimus, poreikius, sutrikimo pobūdį ir asmeninius augimo galimybes. Jie formuluojami ne pagal bendrus standartus, o pagal tai, ką mokinys gali pasiekti per tam tikrą laiką, remiantis jo pradiniu lygiu. Tokie tikslai ypač svarbūs mokiniams, turintiems specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), nes leidžia kurti prasmingą, pasiekiamą ir motyvuojantį ugdymo procesą.

Kaip formuluojami tikslai?

Individualizuoti tikslai turi būti:

Konkretūs – aiškiai apibrėžti veiksmai („gebės pasakyti“, „atliks“, „parodys“).

Pasiekiami – atitinkantys mokinio galimybes, ne per sunkūs.

Matuojami – galima stebėti ir fiksuoti pažangą.

Laike apibrėžti – nurodoma, per kiek laiko tikimasi pasiekti.

Individualizuoti tikslai leidžia:

Kurti realistišką ir motyvuojantį ugdymo planą.

Stebėti tikrą mokinio pažangą, o ne lyginti su kitais.

Užtikrinti įtraukųjį ugdymą, kai kiekvienas mokinys jaučiasi vertinamas ir palaikomas.

Skatinti bendradarbiavimą su tėvais ir specialistais, nes tikslai tampa aiškūs ir bendri.

Pavyzdžiai individualizuotų tikslų:

- Mokinys, turintis **kalbos raidos sutrikimą**: *Tikslas*: „Gebės suformuluoti 3–5 žodžių sakinį, apibūdinamas paveikslėlių.“
Tikslas: „Gebės pasisveikinti ir atsisveikinti su mokytoju savarankiškai.“
- Mokinys, turintis **dėmesio sutrikimą (ADHD)**: *Tikslas*: „Gebės išbūti pamokoje 15 minučių be papildomo priminimo.“
Tikslas: „Gebės atlikti užduotį iki galo, laikydamasis 3 etapų plano.“
- Mokinys, turintis **autizmo spektro sutrikimą**: *Tikslas*: „Gebės dalyvauti grupinėje veikloje 10 minučių, laikydamasis bendrų taisyklių.“
Tikslas: „Gebės atpažinti ir įvardyti bent 3 emocijas paveikslėlyje.“
- Mokinys, turintis **intelektu sutrikimą**: *Tikslas*: „Gebės suskaičiuoti iki 10 ir parodyti skaičius kortelėse.“
Tikslas: „Gebės savarankiškai pasiruošti pamokai (susidėti reikalingus daiktus).“

Ugdymo tikslai SUP mokiniams yra orientuoti ne tik į akademinis pasiekimus, bet ir į *funkcinių gebėjimų lavinimą, socialinę integraciją, savęs pažinimą, emocijų valdymą ir saviraišką*. Šie tikslai formuluojami atsižvelgiant į mokinio sutrikimo pobūdį, jo galimybes, stiprybes ir ugdymo kontekstą. *Pavyzdžiui*, mokiniui, turinčiam kalbos raidos sutrikimą, ugdymo tikslas gali būti „lavinti gebėjimą aiškiai išreikšti mintis žodžiu ir raštu“, o mokiniui, turinčiam autizmo spektro sutrikimą – „ugdyti gebėjimą dalyvauti grupinėje veikloje ir atpažinti kitų emocijas“.

Ugdymo veiksmingumo stebėseną apima *informacijos rinkimą, analizę, apibendrinimą ir fiksavimą*, siekiant įvertinti, ar ugdymo tikslai yra pasiekiami, ar reikia koreguoti ugdymo turinį, metodus ar aplinką. Mokytojas, švietimo pagalbos specialistai ir tėvai bendradarbiauja, kad stebėseną būtų išsami ir objektyvi.

Informacijos analizė prasideda nuo duomenų rinkimo, kuris gali būti atliekamas įvairiais būdais: stebėjimo lapais, mokinio darbų portfeliais, refleksijos žurnalais, testais, pokalbiais, savęs vertinimu. Kiekvienas metodas padeda fiksuoti skirtingus pažangos aspektus – akademinius, elgesio, emocinius ar socialinius.

Apibendrinimas vyksta **periodiškai**, dažniausiai kas mėnesį ar trimestrą. Mokytojas analizuoja, kokie tikslai buvo pasiekti, kokie sunkumai iškilo, kokie pokyčiai įvyko. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis dėmesio sutrikimą, pradžioje gebėjo susikaupti 5 minutes, o po 2 mėnesių – 15 minučių. Šis pokytis fiksuojamas stebėjimo lape ir laikomas pažanga.

Fiksavimas atliekamas **dokumentuose**, kurie gali būti individualaus ugdymo plano priedai, mokinio pažangos žurnalai, vertinimo ataskaitos. Šie dokumentai padeda ne tik sekti pažangą, bet ir pagrįsti ugdymo korekcijas, informuoti tėvus, specialistus ir mokinį.

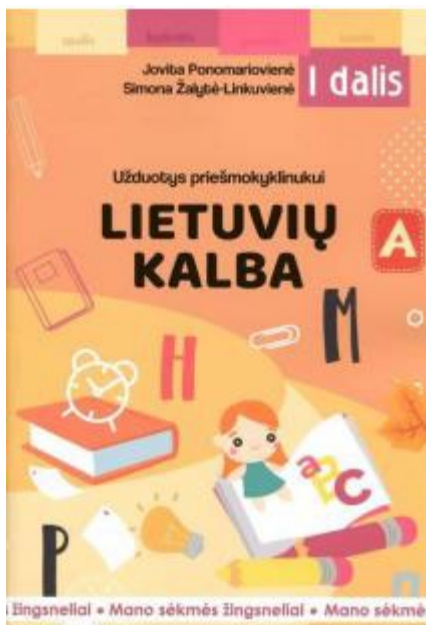
Svarbu, kad stebėseną būtų nuosekli, sisteminga ir orientuota į mokinio augimą, o ne tik į rezultatų fiksavimą. Mokytojas turi gebėti ne tik rinkti duomenis, bet ir juos interpretuoti, pritaikyti ugdymo turinį, keisti metodus, kurti saugią ir palaikančią aplinką.

<https://smsm.lrv.lt/lt/veiklos-sritys-1/smm-svietimas/svietimas-pradinis-ugdymas/svietimo-pagalba-specialiuju-ugdymosi-poreikiu-turintiems-mokiniam/>

<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.404013>

UGDYMO TURINIO PRITAIKYMO REKOMENDACIJOS

<https://mppt.lt/paslaugos/informacija-ugdymo-istaigoms/ugdymo-turinio-pritaikyimo-rekomendacijos/>

Vertinimo informacijos pateikimas žodžiu ar raštu

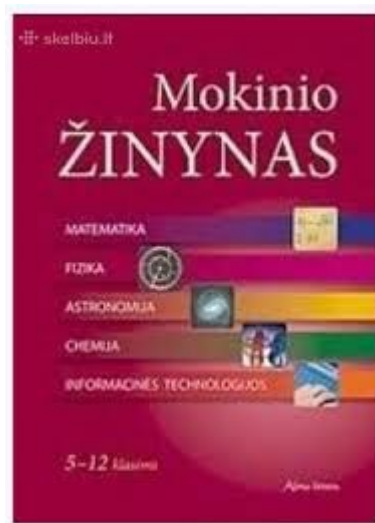
yra esminė ugdymo veiksmingumo stebėsenos dalis, ypač dirbant su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP). Ši informacija padeda ne tik įvertinti, ar ugdymo tikslai yra pasiekiami, bet ir užtikrinti skaidrų, nuoseklų bendradarbiavimą tarp visų ugdymo proceso dalyvių – mokinio, tėvų, mokytojų ir mokyklos administracijos. Vertinimo informacija turi būti pateikiama aiškiai, suprantamai ir jautriai, atsižvelgiant į mokinio individualius poreikius, pažangą ir kontekstą.

Mokiniui vertinimo informacija dažniausiai pateikiama žodžiu, kad jis galėtų iš karto suprasti, ką padarė gerai ir kur dar reikia pastangų. Mokytojas naudoja paprastus, pozityvius teiginius, pavyzdžiui: „Šiandien puikiai susikaupei skaitymo užduotyje – pastebėjau, kad pats perskaitei tris sakinius be pagalbos.“ Tokia informacija ne tik motyvuoja, bet ir padeda mokiniui suvokti savo pažangą. Jei mokinys geba reflektuoti, jam gali būti pateikiami trumpi rašytiniai komentarai ar simboliai, pvz., spalvų skalė, veidukai, žvaigždutės, kurie padeda įsivertinti. Mokinys, turintis kalbos sutrikimų, gali gauti vizualinį grįžtamąjį ryšį – paveikslėlį su emocija, atspindinčia jo pasiekimą.

Tėvams vertinimo informacija pateikiama tiek žodžiu, tiek raštu. Žodinis grįžtamasis ryšys dažniausiai teikiamas susitikimų metu, konsultacijose ar telefonu. Mokytojas paaiškina, kokie ugdymo tikslai buvo iškelti, kokia pažanga pasiekta, kokie iššūkiai iškilo. Pavyzdžiui: „Per pastarąjį mėnesį jūsų sūnus pradėjo aktyviau dalyvauti grupinėse veiklose – tai didelis žingsnis, atsižvelgiant į jo socialinio bendravimo sunkumus.“ Rašytinė informacija pateikiama per trimestrines ataskaitas, individualaus ugdymo plano peržiūras, pažangos žurnalus ar elektroninius dienynus. Šiose formose fiksuojami konkretūs pasiekimai, pažangos tendencijos ir rekomendacijos. Tėvams svarbu, kad informacija būtų ne tik faktinė, bet ir empatiška – atspindėtų mokinio pastangas, o ne tik rezultatus.

Kitiems mokytojams vertinimo informacija pateikiama per vidinius susitikimus, pedagogines tarybas, bendrus ugdymo planų aptarimus. Mokytojas, dirbantis su SUP mokiniu, dalijasi stebėjimais, pažangos duomenimis, metodais, kurie pasiteisino, ir iššūkiais, kuriuos reikėtų spręsti kartu. Pavyzdžiui, klasės mokytojas gali informuoti dailės mokytoją, kad mokinys geriausiai reiškia emocijas piešdamas, todėl verta skirti daugiau laiko saviraiškai per vaizduojamąją veiklą. Tokia informacija padeda kurti nuoseklų ugdymo procesą, kuriame visi pedagogai dirba bendro tikslo link.

Mokyklos administracijai vertinimo informacija pateikiama struktūruotai – per metines ataskaitas, ugdymo plano įgyvendinimo apžvalgas, SUP mokinių pažangos suvestines. Administracija turi gauti aiškius duomenis apie tai, kaip vykdomas individualizuotas ugdymas, kokie rezultatai pasiekti, kokių resursų reikia. Pavyzdžiui, specialiojo pedagogo ataskaitoje gali būti nurodyta, kad 70 % mokinių, turinčių SUP, pasiekė individualius tikslus, tačiau 30 % reikalinga papildoma logopedinė pagalba. Tokia informacija padeda priimti sprendimus dėl specialistų skaičiaus, metodinės pagalbos ar mokymo priemonių.

Ugdymo proceso koregavimas, remiantis vertinimo informacija, yra vienas svarbiausių žingsnių siekiant užtikrinti ugdymo veiksmingumą, ypač dirbant su mokiniais, turinčiais specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP). Vertinimas nėra tik mokinio pasiekimų fiksavimas – tai nuolatinis mokymosi proceso stebėjimas, analizė ir sprendimų priėmimas, leidžiantis mokytojui lanksčiai reaguoti į mokinio poreikius, pažangą ar iššūkius. Koregavimas reiškia, kad ugdymo turinys, metodai, priemonės, aplinka ar tikslai gali būti keičiamai tam, kad mokinys galėtų mokytis efektyviau ir saugiau.

Pavyzdžiui, jei mokinys, turintis dėmesio sutrikimą, pamokos metu dažnai blaškosi ir nebaigia užduočių, mokytojas, remdamasis stebėjimo duomenimis, gali koreguoti pamokos struktūrą: vietoj 45 minučių užduoties skirti 3 trumpas veiklas po 10 minučių, įtraukti vizualinius planus ar laikmačius. Tokia korekcija padeda mokiniui išlaikyti dėmesį ir pasiekti ugdymo tikslus.

Koregavimas gali būti susijęs ir su ugdymo turiniu. Jei vertinimo informacija rodo, kad mokinys nesupranta tam tikros temos, mokytojas gali ją išskaidyti į mažesnius etapus, naudoti konkretesnius pavyzdžius, pritaikyti medžiagą pagal mokinio kalbos lygį. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis kalbos raidos sutrikimą, mokosi apie metų laikus. Mokytojas pastebi, kad žodinė informacija jam sunkiai suprantama, todėl koreguoja turinį – naudoja paveikslėlius, sensorinius objektus (lapus, sniegą), trumpus sakinius ir gestus.

Koreguojami ir ugdymo metodai. Jei mokinys geriau mokosi per praktinę veiklą, mokytojas, remdamasis vertinimo duomenimis, gali taikyti daugiau eksperimentų, žaidimų, judesio užduočių. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis autizmo spektro sutrikimą, sunkiai dalyvauja pokalbiuose, bet puikiai konstruoja. Mokytojas koreguoja metodiką – leidžia mokiniui išreikšti mintis per statinius, piešinius, o ne žodinį pasakojimą.

Koreguojama ir mokymosi aplinka. Jei vertinimo informacija rodo, kad mokinys jautriai reaguoja į triukšmą, mokytojas gali keisti sėdėjimo vietą, naudoti ausines, sukurti ramesnį kampelį. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis sensorinių sutrikimų, pamokos metu pradeda nerimauti dėl garsų. Mokytojas, remdamasis stebėjimo duomenimis, leidžia mokiniui dirbti šalia lango, kur mažiau dirgiklių.

Koreguojami ir ugdymo tikslai. Jei mokinys pasiekia tikslą greičiau nei planuota, tikslas gali būti išplėstas. Jei tikslas per sunkus – suskaidytas į mažesnius žingsnius. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis intelekto sutrikimą, turėjo tikslą „gebėti suskaičiuoti iki 10“. Po mėnesio jis jau skaičiuoja iki 15. Mokytojas koreguoja tikslą: „Gebės suskaičiuoti iki 20 ir susieti skaičių su daiktų kiekiu.“

Svarbu, kad koregavimas būtų pagrįstas duomenimis – ne intuicija, o stebėjimo, testų, refleksijų, pokalbių informacija. Mokytojas turi gebėti analizuoti, ką rodo vertinimas, ir priimti sprendimus, kurie padeda mokiniui augti. Koregavimas turi būti dokumentuojamas – individualaus ugdymo plane, pažangos žurnale, mokytojo pastabose. Tai leidžia sekti, kaip keičiasi ugdymo procesas ir kokį poveikį jis daro mokiniui.

Koreguojant ugdymą, būtinas bendradarbiavimas su tėvais ir specialistais. Mokytojas turi informuoti, kokie pokyčiai vykdomi, kodėl jie reikalingi, kokie rezultatai pastebimi. Tėvai gali pateikti vertingų įžvalgų apie mokinio elgesį namuose, o specialistai – rekomendacijų dėl metodų ar priemonių.

Elgesio vertinimas turi aiškius tikslus ir uždavinius, kurie padeda mokytojui, specialistams ir tėvams bendradarbiauti, priimti pagrįstus sprendimus ir užtikrinti mokinio pažangą ne tik akademinėje, bet ir psichosocialinėje srityje.

Elgesio vertinimo tikslas – ne bausti ar kontroliuoti mokinį, o suprasti jo elgesio priežastis, kontekstą, dažnumą, poveikį mokymuisi ir aplinkai. Tai reiškia, kad vertinimas turi būti orientuotas į mokinio poreikių atpažinimą, elgesio modelių analizę ir ugdymo koregavimą. Mokiniui, turinčiam SUP, elgesys dažnai yra ne tik reakcija į aplinką, bet ir komunikacijos forma – ypač jei mokinys turi kalbos, emocijų raiškos ar sensorinių sutrikimų.

Pavyzdžiui, mokinys, turintis autizmo spektro sutrikimą, pamokos metu pradeda garsiai kalbėti, atsistoja, vaikšto po klasę. Mokytojas, vietoj to, kad vertintų tai kaip „netinkamą elgesį“, fiksuoja situaciją: kada tai įvyko, kas ją sukėlė, kiek laiko truko, kokia buvo mokinio emocinė būseną. Tokia informacija leidžia suprasti, kad mokinys galbūt jautė sensorinį diskomfortą ar nerimą, todėl elgesys buvo savireguliacijos forma.

Elgesio vertinimo uždaviniai yra keli:

- 1. Identifikuoti elgesio modelius** – stebėti, kokie elgesio tipai pasireiškia dažniausiai, kokiose situacijose, su kokiais žmonėmis. Tai padeda atpažinti elgesio priežastis ir numatyti galimas reakcijas.
- 2. Fiksuoti elgesio dažnumą, intensyvumą ir trukmę** – ar elgesys pasireiškia kasdien, kartą per savaitę, ar tik tam tikrose pamokose. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis ADHD, pamokos pradžioje dažnai trukdo kitiems, bet po 10 minučių nusiramina. Mokytojas fiksuoja šį modelį ir koreguoja pamokos struktūrą.
- 3. Nustatyti elgesio poveikį mokymuisi ir aplinkai** – ar elgesys trukdo mokiniui mokytis, ar kelia stresą kitiems mokiniams, ar reikalauja papildomų resursų. Tai padeda planuoti intervencijas ir pagalbos priemones.
- 4. Kurti elgesio korekcijos strategijas** – remiantis vertinimo duomenimis, mokytojas kartu su specialistais parenka metodus, kurie padeda mokiniui keisti elgesį. Tai gali būti elgesio sutartys, pozityvaus elgesio skatinimas, sensorinės pertraukos, vizualiniai planai.
- 5. Informuoti tėvus ir specialistus** – elgesio vertinimo duomenys pateikiami susitikimų metu, raštu ar žodžiu, kad visi dalyviai galėtų suprasti situaciją ir veikti išvien. *Pavyzdžiui*, mokytojas pastebi, kad mokinys agresyviai reaguoja į garsius triukšmus. Tėvai patvirtina, kad namuose jis taip pat jautriai reaguoja į garsus. Logopedas rekomenduoja naudoti ausines ar ramesnę mokymosi aplinką.

Mokymo(si) aplinkos pritaikymas
mokiniam, turintiems
specialiųjų ugdymosi poreikių

Elgesio vertinimas turi būti sistemingas, objektyvus ir empatiškas. Mokytojas turi naudoti stebėjimo lapus, elgesio skalę, incidentų registrą, refleksijos žurnalus. Duomenys turi būti fiksuojami ne tik apie „probleminį“ elgesį, bet ir apie pozityvius pokyčius – tai motyvuoja mokinį ir leidžia matyti pažangą.

Elgesio vertinimas turi būti integruotas į bendrą ugdymo planą. Jis neturi būti atskiras ar formalus – tai gyvas procesas, padedantis mokiniui augti, mokytojui suprasti, o visai mokyklos bendruomenei kurti saugią ir palaikančią aplinką. Elgesys – tai ne kliūtis, o galimybė pažinti mokinį giliau ir padėti jam atskleisti savo potencialą.

Elgesys – tai ne tik išorinė reakcija, bet ir vidinių procesų, emocijų, poreikių išraiška. Todėl elgesio stebėseną turi būti sisteminga, empatiška ir orientuota į mokinio gerovę bei ugdymo tikslų pasiekimą.

Vienas iš pagrindinių elgesio informacijos rinkimo būdų yra nuolatinė mokytojo stebėseną. Mokytojas fiksuoja, kaip mokinys elgiasi skirtingose situacijose: pamokos pradžioje, grupinėje veikloje, pertraukų metu, reaguodamas į pokyčius ar stresą. Stebima ne tik „probleminis“ elgesys, bet ir pozityvūs pokyčiai – gebėjimas susikaupti, bendradarbiauti, išreikšti emocijas. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis autizmo spektro sutrikimą, pamokos metu pradeda garsiai kalbėti, atsistoja ir vaikšto. Mokytojas fiksuoja, kada tai įvyko, kokia buvo veikla, kas galėjo sukelti reakciją. Tokia informacija leidžia suprasti elgesio priežastis ir planuoti intervencijas.

Kitas būdas – elgesio stebėjimo lapai. Tai struktūruoti dokumentai, kuriuose mokytojas žymi elgesio pasireiškimo dažnumą, intensyvumą, trukmę, kontekstą. Jie gali būti skirti konkrečioms elgesio tipams (pvz., agresijai, nerimui, dėmesio išlaikymui) arba bendram elgesio vertinimui. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis ADHD, pamokos metu 5 kartus per 30 minučių atsistoja be leidimo. Mokytojas fiksuoja šį elgesį kelias dienas ir pastebi, kad tai dažniausiai vyksta po sudėtingų užduočių. Tai leidžia koreguoti pamokos struktūrą ir užduočių sudėtingumą.

Refleksijos žurnalai – dar vienas informacijos rinkimo būdas. Juos gali pildyti pats mokinys (jei geba), mokytojas ar švietimo pagalbos specialistas. Juose fiksuojama, kaip mokinys jautėsi tam tikrose situacijose, kaip reagavo, ką išmoko. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis emocijų raiškos sunkumų, po pamokos pasirenka veiduką, atspindintį jo emocinę būseną, ir trumpai parašo: „Buvo sunku, kai reikėjo kalbėti prieš klasę.“ Tokia informacija padeda mokytojui suprasti emocinius iššūkius ir pritaikyti veiklas.

Incidentų registras naudojamas fiksuoti konkrečius elgesio epizodus, kurie turėjo didesnę poveikį mokymuisi ar aplinkai. Jame aprašoma situacija, mokinio elgesys, aplinkybės, taikytos priemonės ir rezultatas. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis elgesio sutrikimų, pertraukos metu ižeidė kitą mokinį. Mokytojas fiksuoja, kas įvyko, kaip reagavo mokinys, kokia buvo intervencija (pokalbis, sensorinė pertrauka, tėvų informavimas). Tokia informacija padeda analizuoti elgesio priežastis ir planuoti prevencines priemones.

Socialinių įgūdžių stebėjimo lentelės leidžia vertinti, kaip mokinys bendrauja, laikosi taisyklių, dalyvauja grupinėje veikloje. Jose žymima, ar mokinys geba užmegzti kontaktą, laukti eilės, dalintis, reaguoti į kitų emocijas. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis socialinio bendravimo sunkumų, pradeda sveikintis su klasės draugais. Mokytojas fiksuoja šį pokytį ir įtraukia į pažangos vertinimą.

Tėvų ir specialistų išvalgos – svarbus informacijos šaltinis. Mokytojas renka duomenis iš tėvų apie elgesį namuose, iš logopedo ar psichologo – apie elgesio ypatumus terapijos metu. *Pavyzdžiui*, tėvai pastebi, kad mokinys nerimauja prieš kontrolinius darbus. Mokytojas, žinodamas tai, taiko alternatyvias vertinimo formas (žodinį atsakymą, piešinį).

Vaizdiniai įrašai (jei leidžiama ir etiška) kartais naudojami stebėti elgesį objektyviai – ypač kai elgesys pasireiškia netikėtai ar sudėtingose situacijose. Jie analizuojami kartu su specialistais, siekiant suprasti elgesio dinamiką.

Svarbu, kad visi informacijos rinkimo būdai būtų taikomi nuosekliai, etiškai ir su pagarba mokinio orumui. Duomenys turi būti naudojami ne vertinimui ar kontrolei, o pagalbos planavimui, ugdymo koregavimui ir mokinio gerovei. Elgesio stebėseną – tai ne tik pedagoginis įrankis, bet ir būdas kurti saugią, palaikančią, supratingą ugdymo aplinką, kurioje kiekvienas mokinys gali augti pagal savo galimybes

Probleminio elgesio atpažinimas ir vertinimas mokinių, turinčių specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), kontekste yra itin svarbus procesas, leidžiantis ne tik suprasti elgesio priežastis, bet ir kurti veiksmingas intervencijas, padedančias mokiniui sėkmingai dalyvauti ugdymo procese. Probleminis elgesys nėra vien tik netinkamas ar trikdkantis elgesys – tai dažnai signalas apie mokinio vidinius sunkumus, emocinius išgyvenimus, komunikacijos barjerus ar aplinkos netinkamumą.

Probleminio elgesio atpažinimas prasideda nuo supratimo, kad elgesys visada turi priežastį. Mokytojas turi stebėti ne tik patį elgesį, bet ir jo kontekstą: kada jis pasireiškia, kokiose situacijose, su kokiais žmonėmis, po kokių veiklų. Pavyzdžiui, mokinys, turintis autizmo spektro sutrikimą, pamokos metu pradeda garsiai kalbėti, atsistoja, vaikšto po klasę. Mokytojas fiksuoja, kad tai dažniausiai vyksta po garsinių signalų ar staigių pokyčių pamokoje. Tokiu būdu atpažįstama, kad elgesys kyla iš sensorinio diskomforto, o ne iš noro trukdyti.

Vertinimas turi būti sistemingas ir objektyvus. Mokytojas naudoja stebėjimo lapus, incidentų registrus, elgesio skalę, refleksijos žurnalus. Vertinama elgesio dažnumas (kiek kartų per dieną ar savaitę), intensyvumas (kiek stipriai pasireiškia), trukmė (kiek laiko trunka) ir poveikis (kaip veikia mokinį ir aplinkinius). *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis ADHD, pamokos metu 6 kartus atsistoja be leidimo, kalba ne laiku, trukdo kitiems. Mokytojas fiksuoja šiuos epizodus kelias dienas ir pastebi, kad tai dažniausiai vyksta po sudėtingų užduočių. Tai leidžia suprasti, kad elgesys kyla iš frustracijos ar nesupratimo.

Svarbu atskirti probleminį elgesį nuo elgesio, kuris kyla dėl sutrikimo ypatumų. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis kalbos raidos sutrikimą, gali neatsakyti į klausimus, vengti pokalbių, atrodyti „uždaras“. Tai nebūtinai probleminis elgesys – tai komunikacijos sunkumas, kurį reikia vertinti ne kaip nepaklusnumą, o kaip poreikį pritaikyti komunikacijos būdus. Mokytojas gali naudoti alternatyvią komunikaciją – gestus, paveikslėlius, trumpus sakinius – ir stebėti, kaip keičiasi mokinio elgesys.

Probleminio elgesio vertinimas turi apimti ir emocinį kontekstą. Mokytojas stebi, kaip mokinys reaguoja į stresą, kritiką, pokyčius. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis emocijų raiškos sunkumų, po nesėkmės užduotyje pradeda verkti, atsisako dalyvauti veikloje. Mokytojas fiksuoja šį elgesį ir analizuoja, ar mokinys geba atpažinti emocijas, ar jam reikia pagalbos jas išreikšti. Tokiu atveju vertinimas apima ne tik elgesio aprašymą, bet ir emocinės būsenos analizę.

Vertinimo metu svarbu bendradarbiauti su tėvais ir specialistais. Tėvai gali pateikti informaciją apie elgesį namuose, specialistai – apie elgesio ypatumus terapijos metu. *Pavyzdžiui*, tėvai pastebi, kad mokinys agresyviai reaguoja į garsius triukšmus. Mokytojas, žinodamas tai, taiko prevencines priemones – leidžia mokiniui naudoti ausines, kuria ramesnę mokymosi aplinką.

Probleminio elgesio vertinimas turi būti ne tik diagnostinis, bet ir formuojamasis. Tai reiškia, kad mokytojas ne tik fiksuoja elgesį, bet ir stebi, kaip jis keičiasi taikant intervencijas. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis elgesio sutrikimų, pradeda naudoti žodžius vietoj fizinių veiksmų. Mokytojas fiksuoja šį pokytį ir įtraukia į pažangos vertinimą.

Vertinimas turi būti etiškas ir pagarbus. Mokinio elgesys neturi būti vertinamas kaip „geras“ ar „blogas“, o kaip informacija, padedanti suprasti jo poreikius. Mokytojas turi vengti etikečių, stengtis suprasti elgesio priežastis ir kurti palaikančią aplinką, kurioje mokinys gali mokytis, augti ir jaustis saugus. Probleminio elgesio atpažinimas ir vertinimas – tai ne kontrolės priemonė, o ugdymo proceso dalis, leidžianti kurti individualizuotą, empatišką ir veiksmingą mokymosi kelią kiekvienam mokiniui.

Netinkamo elgesio valdymo metodai

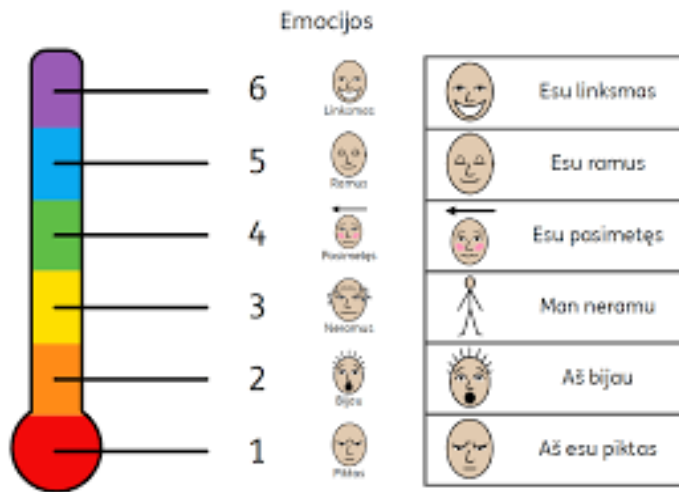
Pirmasis ir esminis metodas – elgesio priežasčių analizė. Mokytojas, pastebėjęs netinkamą elgesį (pvz., agresiją, triukšmavimą, atsisakymą dalyvauti veikloje), turi ne tik reaguoti, bet ir stebėti, kas jį sukėlė. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis autizmo spektro sutrikimą, pamokos metu pradeda šaukti ir trankyti stalą. Mokytojas analizuoja situaciją: ar buvo garsus triukšmas, ar pasikeitė pamokos struktūra, ar mokinys nesuprato užduoties. Tokia analizė leidžia suprasti, kad elgesys kilo iš nerimo ar sensorinio diskomforto, o ne iš noro trukdyti.

Prevenciniai metodai – tai strategijos, padedančios išvengti netinkamo elgesio dar prieš jam pasireiškiant. Jie apima aiškių taisyklių nustatymą, vizualinių planų naudojimą, struktūruotą dienotvarkę, sensorinių pertraukų planavimą. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis dėmesio sutrikimą, pamokos metu dažnai blaškosi. Mokytojas iš anksto paruošia vizualinį pamokos planą, naudoja laikmatį, skiria trumpas pertraukas kas 15 minučių. Tokia struktūra padeda mokiniui išlaikyti dėmesį ir sumažina netinkamo elgesio tikimybę.

Pozityvus elgesio skatinimas – tai metodas, kai mokytojas sąmoningai fiksuoja ir stiprina teigiamą mokinio elgesį. Vietoj to, kad nuolat reaguotų į nepageidaujamą elgesį, mokytojas giria, kai mokinys elgiasi tinkamai, naudoja paskatinimus, simbolinius apdovanojimus. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis elgesio sutrikimų, pamokos metu išbūna 10 minučių be trikdymo. Mokytojas tai pastebi ir pasako: „Puikiai susikaupei – matau, kad stengiesi.“ Tokia reakcija stiprina mokinio motyvaciją ir skatina kartoti pageidaujamą elgesį.

Elgesio sutartys – tai susitarimai tarp mokinio ir mokytojo, kuriuose aiškiai apibrėžiamas pageidaujamas elgesys, jo pasekmės ir paskatinimai. Sutartis gali būti vizualinė, trumpa, pritaikyta mokinio amžiui ir gebėjimams. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis emocijų raiškos sunkumų, pasirašo sutartį, kad „jei supykstu – pasakau mokytojui arba nueinu į ramybės kampelį“. Mokytojas fiksuoja, kaip mokinys laikosi sutarties, ir paskatina už pastangas. **Sensorinės strategijos** – tai metodai, padedantys mokiniui reguliuoti savo pojūčius ir emocijas. Jie ypač veiksmingi mokiniams, turintiems autizmo spektro ar sensorinių integracijos sutrikimų. Mokytojas gali sukurti sensorinį kampelį klasėje, leisti naudoti ausines, minkštus žaislus, kvėpavimo pratimus. *Pavyzdžiui*, mokinys, kuris pamokos metu pradeda nerimauti, gali trumpam pasitraukti į ramybės zoną, kur atlieka kvėpavimo pratimą ir grįžta į veiklą.

Alternatyvios komunikacijos priemonės – tai metodai, padedantys mokiniui išreikšti poreikius ir emocijas be netinkamo elgesio. Jei mokinys negali aiškiai kalbėti, jis gali naudoti paveikslėlius, gestus, spalvų korteles. *Pavyzdžiui*, mokinys, turintis kalbos sutrikimą, vietoj to, kad trankytų stalą, parodo raudoną kortelę, reiškiančią „man sunku“. Mokytojas reaguoja ir padeda mokiniui susitvarkyti su situacija.

Nuoseklus reagavimas – tai metodas, kai mokytojas visada reaguoja į netinkamą elgesį vienodai, aiškiai ir ramiai. Mokiniui svarbu žinoti, kad taisyklės galioja visada, o mokytojo reakcija yra nuspėjama. *Pavyzdžiui*, jei mokinys trukdo pamokai, mokytojas nekelia balso, o taiko susitarimą: „Dabar 2 minutės ramybės – po to grįžtame į veiklą.“ Tokia reakcija padeda mokiniui jaustis saugiai ir mokytis atsakomybės.

Bendradarbiavimas su tėvais ir specialistais – būtinas netinkamo elgesio valdymo komponentas. Mokytojas turi informuoti tėvus apie elgesio pokyčius, gauti rekomendacijų iš psichologo, logopedo, specialiojo pedagogo. *Pavyzdžiui*, mokinys, kuris klasėje dažnai verkia, namuose elgiasi ramiai. Tėvai paaiškina, kad namuose jis turi aiškią rutiną. Mokytojas pritaiko panašią struktūrą klasėje ir pastebi elgesio pagerėjimą.